

LASKER, G. W.: *Physical anthropology*. (Holt, Rinehart and Winston, Inc. New York, Chicago, San Francisco, Atlanta, Dallas, Montreal, Toronto, London, Sidney 1973. 424 oldal, táblázatokkal, ábrákkal, térképekkel.)

E könyv a szerző 1961-ben *The Evolution of Man* címmel megjelent könyvének jelentősen átdolgozott változata. Az átdolgozás különösen a genetikai és populációgenetikai vonatkozásokat, valamint a hominid evolúcióval foglalkozó fejezeteket érintette. A könyv 22 fejezete három nagyobb egységre osztható.

Az első fejezet a ma művelt antropológia legfontosabb területeit vázolja fel: osteológia és odontológia, humánökológia, embriológia és növekedés, testösszetétel és testalkat, molekuláris biológia, biokémiai genetika, populációgenetika, mikroevolúció, primatológia, alkalmazott antropológia. Ezután az evolúció általános kérdéseit, az élet biológiai alapjait, a genetika alaptörvényeit tekinti át — az ember, ill. az antropológia nézőpontjából. A vércsoportok, hemoglobinek és szérumproteinek ismertetésével vezet be a populációgenetikai fejezetet, a génfrekvencia stabilitását, ill. az abban bekövetkező változásokat tárgyaló részt. Ritkán olvashat az ember e kérdésekről ennyire világos, jó áttekintést, amelyhez logikusan kapcsolódnak a természetes szelekció, a véletlen genetikai sodrás problémái. Az emberi adaptáció és plaszticitás kérdéseinek korszerű, szemléletformáló elemzésével zárul ez a rész.

A könyv második részét az élőlények rendszerezésével vezet be a szerző; részletesen ismerteti a főemlősöket, azok biológiai és magatartásbeli jellemzőit. A hominid evolúciót, annak sub-human és human fázisát ugyancsak részletesen tárgyalja. E fejezeteket különösen gondosan illusztrálta, így azok didaktikai szempontból is igen hatékonyak.

A könyv harmadik részét egy antropometriai áttekintés vezet be, amely egyben a testalkati variációkat is érinti. A növekedés és testfejlődés kérdéseit ennél bővebben tárgyalja a szerző, a rasszokról viszont csak vázlatosan ír. Az utolsó fejezetben az antropológia futurologiai kérdéseit veti fel.

A könyv végén 19 oldalnyi glosszárrium, 21 oldalnyi irodalomjegyzék, bőséges név- és tárgymutató, végül a hominid evolúció legfontosabb leletanyagainak táblázatos felsorolása található. Mindezek tovább növelik a könyv egyébként is igen magas információs értékét. Annak ellenére, hogy (a könyv harmadik részében) néhány fontos kérdést csak vázlatosan tárgyal a szerző, megállapíthatjuk, hogy ilyen rendkívül nagy anyagot ennyire jól és világosan, ennyire gondosan illusztrálva, ennyire informatíven, 400 oldalnál alig nagyobb terjedelemben megírni, óriási teljesítmény volt. LASKER professzor könyve minden bizonnyal előkelő helyet foglalhat el az antropológiai tankönyvek sorában.

Dr. Eiben Ottó

BOYCE, A. J. (Ed.): *Chromosome variations in human evolution*. (A „Symposia of the Society for the Study of Human Biology” sorozat 14. kötete. — Taylor and Francis Ltd. London, 1975. 131 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. Ára: 5 00 £)

Amidőn az emberi populációkra ható környezeti tényezők egyre változatosabbak és erősebbek lesznek, a kromoszomális változások lehetősége és azoknak az egészségre gyakorolt hatása megnőtt. E variációk a csírasejtekben is megjelenhetnek, és generációról generációra öröklődhetnek. Igen sok emberi magzat hordoz ilyen variánsokat, és ezek — az esetek jelentős részében — kihatnak az életképességre. E kromoszomális variációk orvosi, szociális és tágabb értelemben vett biológiai jelentősége attól függ, hogy kifejezésre jutnak-e maguktól, avagy ki-

mutathatók-e a születés előtt vagy után. Az ilyen rövid lejáratú változások egy része felhalmozódik, és hosszú lejáratú evolúciós változásokat hoz létre a kromoszómák számában és szerkezetében, valamint a kromoszómákban levő genetikai információk különleges elrendezésében.

Mindezek alapján nyilvánvalóvá vált a Society for the Study of Human Biology előtt, hogy az embernél oly fontos hormonális variációk kutatásának legújabb eredményeit egy szimpózium keretében (1974. januárjában, Londonban) érdemes és szükséges összefoglalni. A kötet a szimpózium hét tanulmányát adja közre. Ezek foglalkoznak a kromoszómakutatás legújabb technikaiával (BORROW), a kromoszóma- és génevolúció kérdéseivel az embernél és a főemlősöknel, kitérve a macskafélékre is (DE GROUCHY és munkatársai), a humán- és a főemlős-DNA evolúciójával (JONES és PURDOM), a szomatikus sejtek hibridizációja által létrehozott kapcsolatok elemzésével (BODMER).

EVANS a környezeti: fizikai, kémiai és biológiai hatásokat, az ember szomatikus sejtjeiben végbemenő kromoszómasérüléseket, azok típusait és spontán gyakoriságukat, valamint mindezek között fellelhető kapcsolatokat vizsgálja. E sérülések egy része letális, más része nem; ez utóbbiakat öröklődő mutációknak tekinthetjük.

ALBERMAN és CREASY a megtermékenyülő emberi petesejtben keletkező kromoszóma-abnormalitásokat vizsgálva megállapítja, hogy az ovuláció és a klinikailag megállapítható terhesség kezdete (12–16 nap) között mintegy 58%-os mortalitással kell számolni (más szavakkal: a következő menstruáció periódusát 100-ból mintegy 42 észlelhető terhesség éli túl). A kromoszóma-abnormalitások típusait elemezve különös figyelmet fordítanak a trisomiákra, amelyek az általuk vizsgált spontán abortuszok 12%-ában fordultak elő, és az összes abnormalitások 47–50%-át tették ki. Az anyák életkorát elemezve megállapítják, hogy az abnormalis karyotípusok a spontán abortuszok előfordulási gyakoriságának megfelelően, többé-kevésbé arányosan oszlanak meg a különböző életkorcsoportok között, viszont a trisomiák az életkorral előrehaladva halmozódnak.

RATCLIFFE a postnatalis kromoszóma-abnormalitásokat vizsgálta Skóciában, ahol az anyai életkor 1958 és 1972 között 27,3 évről 25,6 évre csökkent. 11 680 újszülött vizsgálata során 78 kromoszóma-abnormalitást talált, ami 6,67 ezreléknek felel meg (hozzávetőleg minden 150 gyermek közül 1); a gyakoriság a fiúknál 7,01 ezrelék, a leányoknál 6,00 ezrelék. Ismerteti a sex-kromoszómák abnormalitásait, az autosomalis trisomiákat, a strukturális abnormalitásokat, és felvázolja a klinikai képet és a terápiás lehetőségeket.

A tanulmányok után glosszárium található, amelyben a citogenetika mintegy 50 szakkifejezésének tömör magyarázatát olvashatjuk. Hasznos a részletes név-, valamint a tárgymutató is. A tanulmánykötet nemcsak a humángenetikusoknak, de minden, a citogenetika iránt érdeklődő vagy annak kutatási eredményeit megismerni kívánó antropológusnak is hasznos.

Dr. Eiben Ottó

KAUFMANN, HÉLÈNE—LANG, R.—RIEBEN, A.: *Croissance de la taille et du poids de 4 à 19½ ans. Garçons et filles suisses domiciliés dans le canton de Genève en 1972.* (Édition Médecine et Hygiène, Genève, 1976. 93 oldal, táblázatokkal, ábrákkal.

A szerzők — a Genfi Egyetem Antropológiai Intézetének, ill. Társadalom—Orvostani Intézetének munkatársai — új növekedési táblázatot adnak közre. Éppen a genfi kantonban igen régóta vannak megbízható adatok a gyermekek növekedésére vonatkozóan, de a régi adatok helyett az orvosi gyakorlat újakat igényel. A szerzők 1972 első felében 42 886 személy (21 164 fiú, 21 722 leány) testmagasságát és testsúlyát vizsgálták meg. A vizsgált minta életkora 4 és 19½ év között változik. Féléves korcsoportokat képeztek: 4 évtől 4 éves 5 hónapos korig, 4 éves 6 hónaposig 4 éves 11 hónapos korig stb. Egy egy korcsoportra nemenként 43–107 fiú vagy leány esik. A genfi kanton népessége földrajzi eredet tekintetében nagyon heterogén; a kapott eredmények ennek arányában variálnak. A vizsgálat alapján a szerzők számára nyilvánvaló, hogy további testméretek vizsgálata szükségeszerű.

A könyv első része a keresztmetszeti növekedésvizsgálat általános ismertetését adja, és néhány elméleti megfontolást foglal össze. Mivel a testsúly nem normál eloszlást ad, a percentilis értékekkel dolgoznak (a testmagasság esetében is). Hipotézisként felteszik, hogy t életkor szerinti a testmagasság és a testsúly decimális logaritmusai együttesen követ egy bivariánsú normál eloszlást. Ennek értelmében alkalmazzák az egyenlővalószínűségű ellipszisek módszerét 50, 80 és 95%-os övezeteket képezve. Itt adnak általános tájékoztatót a könyvben közölt táblázatok és ábrák értelmezésére és használatára.

A könyv nagyobbik részét ezek a táblázatok és ábrák képezik, amelyeket az általános alapidokumentáció igényével adnak közre a szerzők. *Táblázatok:* A vizsgált fiúk és leányok testsúlya és testmagassága (közéérték és szórás), valamint a két testméret egymással alkotott korrelá-

ciója; A két testméret percentilis értékei (2,5, 10, 25, 50, 75, 90 és 97,5 percentil) nemek és életkorok szerint; A testmagasság 2,5 cm-es övezeteihez tartozó testsúly-percentilisek nemek szerint. — *Ábrák*: A testsúly és a testmagasság percentilis-övei nem és életkor szerint; A testsúly percentilis-övei a testmagasság funkciójában nemek szerint — áttekintés az egész mintára; majd ugyanez egyenlővalószínűségi ellipszis-övezetek formájában ábrázolva nemenként, korcsoportonként.

Az imponáns vizsgálat korrektil feldolgozott és szemléletesen dokumentált adatai igen értékesek; a szerzők e munkájukkal jelentősen hozzájárultak a nemzetközi humánbiológiai irodalomhoz.

Dr. Eiben Ottó

WILLIMCZIK, K.: *Grundkurs Statistik*. (A „Forschungsmethoden in der Sportwissenschaft” sorozatban. — W. Limpert-Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1975. 256 oldal.)

Már közhelynek számít az a megállapítás, hogy világszínvonalú sporteredmények csak tudományosan megalapozott módszerekkel érhetők el. E törekvést kívánja elősegíteni a Limpert Kiadó a sporttudományok (és sporttal kapcsolódó tudományok) területéről kiadott közel száz kötetével. WILLIMCZIK professzor — K. D. ROTH közreműködésével — a testnevelés és sport területén végzendő kutatások során szükséges statisztikai módszereket foglalja össze könyvében, amely szerencsés módon egyaránt betölti a tankönyv és a kézikönyv funkcióját. Elkerüli az ilyen fajta „alapkönyvek” fő veszélyét: valóban nem „receptkönyv”, bár minden alapvetően fontos módszert érthetően, világosan tárgyal. Minden eljárást demonstratív példákkal, levezetésekkel, sok ábrával mutat be. Így az olvasónak is esélye van arra, hogy a felhasználót fenyegető fő veszélyt, a mechanikus alkalmazást (amelyet korunkban a számítógépek és a hozzájuk kapcsolódó programkönyvtárak csak növelnek), elkerüli. Megfelelő elméleti ismeretek nélkül ui. aligha alkalmazhatók akár a legtetszetősebb statisztikai eljárások is.

WILLIMCZIK könyvének 12 fejezete segít az alapvető statisztikai ismeretek áttekintésében. Az első négy fejezet bevezető jellegű, az alapkérdéseket tárgyalja. A könyv második része (6 fejezet) végigvezet mindazokon a statisztikai próbákon, amelyekkel vizsgálati minkánkat feldolgozzuk, értékeljük, két mintánkat összehasonlítjuk stb. Minden fejezethez ellenőrző feladatokat is ad a szerző. A 11. fejezetben a rég tanult számtani, algebrai és analitikus geometriai ismeretekből feleleveníti a legszükségesebbeket. A 12. fejezet pedig a korábbi fejezetek feladatainak megoldásait, a szokásos matematikai — statisztikai táblázatokat tartalmazza. — A könyvet nemcsak a sport és a testnevelés szakemberei, de antropológusok, humánbiológusok, orvosok, pszichológusok stb. is jól használhatják.

Dr. Eiben Ottó

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Agócs András

A kézirat nyomdába érkezett: 1976. VI. 25 — Terjedelem: 16,8 (A/5 ív)

77.3290 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

7. A tanulmányok statisztikai feldolgozásánál alkalmazott matematikai képletek jelöléseinek pontos magyarázatát meg kell adnia a szerzőnek. Ugyanez vonatkozik görög betűs vagy egyéb speciális jelölésekre is. Általában a *Biometriai Értelmező Szótár* (Szerk.: Jánosy A. — Murakózy T. — Aradszky G. — Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1966.) előírásait, jelöléseit célszerű követni.

8. A tanulmányok tagolásában az alábbi beosztási elvek követését tartjuk kívánatosnak: 1. Bevezetés (a probléma felvetése, mai állása). 2. Anyag és módszer. 3. A vizsgálat, kutatás eredményei és azok (összehasonlító) értékelése. 4. Összefoglalás.

9. A tanulmány, közlemény végén irodalomjegyzéket kell megadni, de csak azok a művek idézhetők, amelyeknek adatait vagy megállapításait a szerző tanulmányában valóban felhasználta. Az irodalomjegyzéket a szerzők nevének „abc” sorrendjében kell összeállítani. A szövegben a szerző neve után (zárójelbe) tett évszámmal utalunk a megfelelő irodalomra.

A folyóiratok címeinek rövidítésére a szakirodalomban kialakult és elfogadott rövidítéseket alkalmazzunk.

Az irodalomjegyzék összeállításához az alábbi példák szolgálnak útmutatásul:

*Folyóiratcikkek*nél a szerző(k) vezetékneve, rövidített utóneve, a megjelenési év zárójelben, kettőspont, a közlemény címe, a folyóirat hivatalos rövidítése, a kötetszám arab számmal, aláhúzva, pontosvessző, oldalszám, pl.:

BARTUCZ, L. (1961): Die internationale Bedeutung der ungarischen Anthropologie. *Anthrop. Közl.* 5; 5—18.

Könyveknél a szerző(k) neve, a kiadási év zárójelben, kettőspont, a könyv címe, a kiadó neve, a kiadás helye, pl.:

BARTUCZ, L. (1966): A praehistorikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírleletek (Palaeopathologia III. kötet). Országos Orvostörténeti Könyvtár és Medicina Kiadó, Budapest.

*Másodidézete*knél — ha azok el nem kerülhetők — az idézett szerző neve után *cit.* szócskát írunk, és a fenti módon idézzük a könyvet vagy a folyóiratcikket, ill. *in* szócskát írunk, ha tanulmánykötetben megjelent cikket idézünk.

Ha egy szerzőnek ugyanabból az évből több tanulmányát idézzük, akkor az évszám mellé írt *a, b, c*, betűkkel különböztetjük meg őket.

10. A szerzők a nyomdai tipografizálásra vonatkozó kívánságait a kézirat másodpéldányán jelölhetik be ceruzával, a nyomdai előírásoknak megfelelően.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti alaki előírásokat — a tanulmányok gyorsabb megjelenése érdekében is — tartsák meg. Az előírásoktól eltérő kéziratokat a Szerkesztő bizottság nem fogad el.

A kéziratokat a technikai szerkesztő címére kell beküldeni, aki a tanulmány beérkezését visszaigazolja. A közlésről — a lektori vélemények alapján — a Szerkesztő bizottság dönt. Erről értesítik a szerzőt.

A közlésre kerülő dolgozatok korrektúráját az ábralevonatokkal együtt megküldjük a szerzőknek. A javított korrektúrát az esetenként megadott határidőig kérjük vissza. A megadott időpontig vissza nem juttatott dolgozatot kénytelenek vagyunk kihagyni a készülő számból.

A szerzőknek a kiadó tiszteletdíját és 100 db különlenyomatot ad.

A Szerkesztő bizottság tagjai: DR. EIBEN OTTÓ (technikai szerkesztő), DR. FARKAS GYULA, DR. LIPTÁK PÁL, DR. NEMESKÉRI JÁNOS (szerkesztő), DR. SCHULER DEZSŐ és DR. TÓTH TIBOR.

A szerkesztő címe: DR. NEMESKÉRI JÁNOS, 1053 Budapest Veres Pálné u. 10. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet.

A technikai szerkesztő címe: Lr. EIBEN OTTÓ, 1088 Budapest Puskin u. 3. ELTE Ember-tani Tanszéke

A kiadvány előfizethető és példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓNÁL: 1363 Budapest V., Akadémia u. 21.
telefon: 111—010. Pénzforgalmi jelzőszám: 215—11488.

az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLTBAN: 1368 Budapest V., Váci u. 22.,
telefon: 185—612.

Előfizetési díj egy évre: 30.— Ft

Külföldön terjeszti a KULTÚRA Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat 1389 Budapest I., Fő u. 32. Pénzforgalmi jelzőszám: 218—10990 Telefon: 159—450

Ára: 20 Ft

Előfizetési ára egy évre: 30 Ft

INDEX: 26.028

TARTALOM — CONTENTS

Eredeti közlemények — Original investigations

KRETZOI MIKLÓS: Emberréválás és az Australopithecinák	3
<i>Die Hominisation und die Australopithecinen</i>	9
NEMESKÉRI JÁNOS: Az Ivády nemzetség beházasodási tendenciái és hatásuk Ivád népedéstörténetére	13
<i>The inbreeding tendencies of the Ivády clan and their effect upon the population development of Ivád</i>	53
EIBEN, O. G.—ROSS, W. D.—CHRISTENSEN, W.—FAULKNER, R. A.: Proportionality characteristics of female athletes	55
<i>Atlétanők proporcionális jellemzői</i>	67
LENGYEL IMRE: Osteon — osteon-populáció — a szervezet biológiai kora	69
<i>Osteon — Osteon population — The biological age of the organism</i>	79
KATONA FERENC: Az emberi járás ontogenesisének összehasonlító biológiai problémái ...	81
<i>Comparative biological problems related to the ontogenesis of human walking</i>	85
PAP MIKLÓS TIBOR: Kvantitatív és kvalitatív jelek variációjának analízise egy keletmagyarországi populációban	87
<i>Die Analyse der Variation quantitativer und qualitativer Merkmale in einer Ostungarischen Population</i>	104
HENKEY GYULA: Karcag népességének etnikai embertani vizsgálata	105
<i>Ethnisch-anthropologische Untersuchung der Bevölkerung von Karcag</i>	124
MARCSIK ANTÓNIA—KÓSA FERENC: Újabb adatok egy vitatott paleopathológiai lelet aetiológiájához szövettani vizsgálat alapján	127
<i>Further data to the debated etiology of a palaeopathological find</i>	130
MÁTÉ MECHTHILD: A Penrose- és a Walker-módszer összehasonlító értékelése az axiális triráduszok helyzetmegállapítására egy thüringiai (NDK) mintában	133
<i>Vergleichende Betrachtungen über die Lagebestimmung des axialen Triradien nach der Penrose- und Walker-Methode bei einer Thüringer (DDR) Population</i>	137
HÉRA GYÖRGY: A tenyéri szekunder redőzet vizsgálata gyermek- és ifjúkorban egy Tolna megyei minta alapján	139
<i>Die Untersuchung der Sekundärfurchung der Handteller bei Kindern und Jugendlichen des Komitats Tolna</i>	144

Módszertani közlemény — Methodological investigation

SZATHMÁRY LÁSZLÓ: A testmagasság rekonstrukciójának metodikai kérdései	145
<i>Methodische Fragen zur Rekonstruktion der Körperhöhe</i>	162

Rövid közlemény — Short communication

PAP MIKLÓS — TAKÁCS ÖDÖN: A human haptoglobin egy új típusa: Hp 2—1 Tisza ...	165
<i>Ein neuer Typ der menschlichen Haptoglobine: Hp 2—1 Tisza</i>	165

Bibliográfia — Bibliography

FARKAS GYULA—MARCSIK ANTÓNIA: Bibliographia Anthropologica Hungarica (1973—1974)	167
--	-----

Hírek, beszámolók — News	189
--------------------------------	-----

Könyvismertetések — Book reviews	190
--	-----